

رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان

علیرضا مظفری

دانشجوی کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، واحد نکا، دانشگاه آزاد اسلامی، مازندران، ایران

ابوالقاسم بریمانی^۱

استادیار گروه مدیریت آموزشی، واحد نکا، دانشگاه آزاد اسلامی، مازندران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۲۶

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم بوده است. پژوهش از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش شامل ۴۳۰۰ نفر از دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر نکا بوده است. نمونه آماری به تعداد ۳۵۳ نفر و با استفاده از جدول کرجسی و مورگان و به شیوه نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بر حسب جنسیت انتخاب شدند. جهت گردآوری داده‌ها از سه پرسش‌نامه عملکرد خانواده اپستاین و همکاران (۱۹۸۳)، کیفیت زندگی در مدرسه ویلیامز و باتن (۱۹۸۱) و خودکارآمدی تحصیلی مورگان-جینکز (۱۹۹۹) استفاده شده است. پایایی آن‌ها با محاسبه فرمول آلفای کرونباخ برای هر یک به ترتیب برابر ۰/۸۸، ۰/۸۸ و ۰/۸۷ به دست آمد. به منظور تحلیل داده‌های حاصله، از مدل‌یابی معادلات ساختاری با کمک روش حداقل مربعات جزئی با استفاده از نرم‌افزار آماری پی‌ال‌اس استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد که بین عملکرد خانواده و خودکارآمدی تحصیلی با کیفیت زندگی در مدرسه در دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد و مقدار ۸۵/۵ درصد از کیفیت زندگی در مدرسه و ۶۳/۲ درصد از خودکارآمدی تحصیلی توسط عملکرد خانواده تبیین می‌شود و متغیر خودکارآمدی تحصیلی اثر میانجی بر رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه را دارد. هم‌چنین شاخص‌های برازندگی مدل حاکی از آن است که مدل ارائه‌شده از برازش مناسبی برخوردار است.

واژه‌های کلیدی: عملکرد خانواده، کیفیت زندگی در مدرسه، خودکارآمدی تحصیلی

مقدمه

سازمان بهداشت جهانی به دلیل اهمیت کیفیت زندگی دانش‌آموزان در مدرسه اخیراً نیاز کشورها به ارتقا و بهبود با رفتار مدرسه و افزایش بهداشت دانش‌آموزان را در قالب کیفیت زندگی در مدرسه مطرح ساخته است. مفهوم بنیادی کیفیت زندگی در مدرسه بر اساس تجربه‌های دانش‌آموزان و دیدگاه‌های مرتبط با مدرسه گسترش پیدا می‌کند. کیفیت زندگی در مدرسه بر اساس تجربه و ادراک دانش‌آموزان بروز می‌کند و با توجه به درک و تجربه متفاوت هر دانش‌آموز نمی‌توان تعریف واحدی برای آن در نظر گرفت (میراکبرزاده، خنجرخانی و ناستی‌زایی، ۱۴۰۰). مفهوم کیفیت زندگی همواره موضوعی چالش‌برانگیز بوده و شامل ارزیابی و ادراک افراد از وضعیت زندگیشان بر اساس بافت فرهنگی و نظام ارزشی حاکم و ارتباط این عوامل با انتظارات، اهداف، معیارها و علایق شخصی است. کیفیت زندگی در مدرسه به عنوان یکی از ابعاد کیفیت زندگی به عنوان بهزیستی و رضایت کلی دانش‌آموزان از جنبه تجارب مثبت و منفی و ادراک شکل گرفته حاصل از این تجربیات بیانگر سطح رضایت دانش‌آموزان از زندگی روزانه خود در مدرسه است (کیانی و کریمیان‌پور، ۱۳۹۸). محققان الگویی نظری، برای تعیین کیفیت زندگی مدرسه تنظیم کرده‌اند که شامل گزینه‌های ایمنی و بهداشتی، تأمین فرصت رشد و امنیت مداوم، قانون‌گرایی در مدرسه، وابستگی اجتماعی زندگی کاری، فضای کلی زندگی، یک‌پارچگی و انسجام اجتماعی و توسعه قابلیت‌های انسانی است. کیفیت زندگی دانش‌آموزان در مدرسه با ماندگاری آن‌ها در مدرسه، نگرش آن‌ها درباره مدرسه رفتن، موفقیت تحصیلی، سطوح پیشرفت تحصیلی، پذیرش مسئولیت و تعهد در قبال تکالیف مدرسه و بروز نابهنجاری در مدرسه، احساس تعلق به مدرسه، مشارکت بیش‌تر در تکالیف و امور مدرسه، انگیزه بسیار برای فراگیری مطالب درسی، نگرش مثبت به مدرسه و رابطه صمیمی‌تر و بهتر دانش‌آموزان با معلم و سایر همسالان و سلامت جسمی و روانی رابطه دارد (میراکبرزاده، خنجرخانی و ناستی‌زایی، ۱۴۰۰). اما در بعضی از مواقع عواملی مانند عدم برخورداری دانش‌آموز از سلامت جسمی و روانی، نداشتن تعامل و ارتباط مناسب با سایر همکلاسی‌ها، مشارکت نداشتن دانش‌آموز در فعالیتهای آموزشی و پرورشی مدرسه، عدم تشویق از سوی دوستان، معلمان و مسئولان، عدم پیشرفت در یادگیری، برآورده نشدن نیازهای شخصی، فراهم نبودن

109..... رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش

شرایط و امکانات جهت تفریح، بازی و سرگرمی، نامناسب بودن زیرساختهای اولیه در مدرسه، عدم درک درست و صحیح از زندگی تحصیلی و غیره که در دوران تحصیل در مدرسه برای دانش آموزان بوجود می آید، موجب عدم رضایت کلی آنان از زندگی در مدرسه می شود که در نهایت این مسائل و مشکلات کیفیت زندگی تحصیلی آنان را نامطلوب نشان می دهد. با توجه به این که دانش آموزان بهترین و حساسترین دوران از زندگی خویش را در مدرسه می گذرانند؛ بنابراین بررسی، ارزیابی و بهبود کیفیت زندگی آن ها در مدرسه از اهمیت زیادی برخوردار است. در این راستا نیاز است تا رابطه بین سه متغیر عملکرد خانواده و خودکارآمدی تحصیلی با کیفیت زندگی در مدرسه به طور دقیق تر در مدارس مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. اگرچه در بعضی از پژوهش ها، فقط به بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه پرداخته شده، اما در هیچ یک از پژوهش های مورد مطالعه به بررسی رابطه این سه متغیر با یکدیگر با وجود نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی توجه نشده است. با توجه به خلأهای موجود در این زمینه در سازمان های آموزشی به ویژه در مدارس، بررسی و انجام پژوهش در این زمینه ضروری است. لذا در این پژوهش سعی شده است تا به این سؤال پاسخ داده شود که آیا بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی در دانش آموزان مقطع متوسطه دوم، رابطه وجود دارد؟

عملکرد خانواده به عنوان یکی از شاخص های مهم تضمین کننده کیفیت زندگی مطرح است و می تواند یک عامل کلیدی در ایجاد انعطاف پذیری و کاهش خطرات فعلی و آینده مرتبط با رویدادهای ناگوار و شرایط نامناسب در زندگی دانش آموزان باشد. عملکرد خانواده در اصل اشاره به ویژگی های سیستمی خانواده دارد (طهرانی مقدم و شریعت باقری، ۱۳۹۷). عملکرد خانواده جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جسمی، اجتماعی و هیجانی دانش آموز را تحت تاثیر قرار می دهد. به عبارت دیگر عملکرد خانواده روشی است که در آن اعضا در ارتباط اجتماعی و احساسی با حفظ روابط خویشاوندی با یکدیگر هستند و هم چنین راهی است که افراد برای حل مشکل های خود تصمیم گیری می کنند. به بیان دیگر عملکرد خانواده یعنی توانایی خانواده در هماهنگی یا انطباق با تغییرات ایجاد شده در طول حیات، حل کردن تعارض ها، همبستگی بین اعضا و موفقیت در الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز میان افراد و

اجرای مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل نظام خانواده است. الگوی عملکرد خانواده بیشتر مربوط به ویژگی‌های خانواده و شیوه‌های سیستمی و مراوده بین اعضای آن است تا مربوط به ویژگی‌های درون روانی یک به یک اعضای خانواده (یوسفی، امانی و حسینی، ۱۳۹۵). و این الگو شش بعد از عملکرد خانواده را مورد سنجش قرار می‌دهد؛ ۱. حل مشکل: توانایی خانواده در حل مشکلات از قبیل مسائل عملی و روزمره زندگی مانند تهیه غذا، مسکن، پوشاک و تأمین بودجه خانواده در حد کفایت و نیز مشکلات عاطفی مثل خشونت یا عدم اعتماد بین اعضای خانواده. ۲. ارتباط: توانایی خانواده در تبادل اطلاعات به ویژه ارتباطات کلامی و غیر کلامی به صورت آشکار و غیر آشکار. ۳. ایفای نقش: رفتارهای توصیه شده و تکراری موجود در مجموعه‌ای از فعالیت‌های دوجانبه با سایر اعضای خانواده. ۴. آمیختگی عاطفی: مشارکت، کیفیت علاقه، نگرانی و درگیر بودن اعضای خانواده با یکدیگر به لحاظ عاطفی. ۵. کنترل رفتار: قواعدی که خانواده بر اساس آن گذران امور می‌کنند و تاثیری که اعضای خانواده بر یکدیگر دارند. ۶. همراهی عاطفی: چگونگی واکنش عاطفی در روابط بین اعضای خانواده و توانایی ابراز عواطف مختلف بین آن‌ها (طهرانی‌مقدم و شریعت‌باقری، ۱۳۹۷).

خودکارآمدی تحصیلی متغیر دیگری است که در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته است. خودکارآمدی عبارت است از باورهای شخص در مورد توانایی‌هایش برای اتخاذ سطوح انتخابی عملکرد که راهنما و شکل‌دهنده رویدادهای مؤثر بر زندگی فرد می‌باشد. این باورها موجب تأثیرگذاری بر شیوه تفکر، احساس، انگیزش یا رفتار فرد نیز می‌گردند. احساس قوی خودکارآمدی موجب بهبود دیدگاه‌های مثبت فردی و مشارکت بهتر فرد در انجام فعالیت‌ها، تنظیم اهداف و تعهد کاری می‌گردد (صفاری، سنایی‌نسب، رشیدی‌جهان، پورتقی، و پاکپورحاجی‌آقا، ۱۳۹۳). در میان ابعاد مختلف خودکارآمدی، بعد خودکارآمدی تحصیلی متغیری مهم به شمار می‌رود؛ چون که با کوشش و پافشاری در انجام تکالیف، به کارگیری راهبردهای شناختی و فراشناختی، خودسازماندهی، پایداری در رویارویی با دشواری‌ها، گزینش رشته و مانند این‌ها تأثیر خود را در جنبه‌های گوناگون زندگی تحصیلی دانش‌آموزان بر جای می‌گذارد، دانش‌آموزان با باورهای خودکارآمدی قوی، نسبت به دانش‌آموزانی که خودکارآمدی ضعیف دارند، در انجام تکالیف کوشش و پافشاری بیش‌تری از خود نشان می‌دهند و در نتیجه عملکرد

111..... رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش ...

آنان در انجام تکالیف بهتر است (نعیمی، آشفته و طالبی، ۱۳۹۵). به بیان دیگر مفهوم خودکارآمدی تحصیلی به باور دانش آموز به داشتن توانایی شخصی برای موفقیت در تکالیف مربوط به زمینه‌های تحصیلی خاص اشاره دارد؛ به عبارت دیگر خودکارآمدی تحصیلی به انتظار دانش آموزان برای موفقیت کلاسی مربوط است. دانش آموزانی که احساس خودکارآمدی تحصیلی دارند، آرمان‌های بالایی را برای خود در نظر گرفته و در جستجوی راه‌حل‌ها، راهبردهای بسیار انعطاف‌پذیری را به کار می‌گیرند؛ هم‌چنین، این دانش آموزان عملکرد ذهنی بالایی داشته و در ارزیابی کیفیت عملکردشان، نسبت به دانش آموزانی که توانایی شناختی برابری دارند اما خود را فاقد این توانایی‌ها می‌دانند، دقیق‌تر عمل می‌کنند (هاشمی، واحدی و محبی، ۱۳۹۴). دانش آموزانی که خودکارآمدی تحصیلی بالایی دارند شکست‌شان را به تلاش پایین خود نسبت می‌دهند تا توانایی کم، در مقابل دانش آموزانی که خودکارآمدی تحصیلی پایینی دارند شکست‌شان را به توانایی پایین خویش نسبت می‌دهند؛ بنابراین، خودکارآمدی تحصیلی اطمینانی است که فرد، رفتار خاص خود را با موفقیت به اجرا می‌گذارد و انتظار نتایج به‌دست آمده را دارد و عاملی مهم در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی در حوزه‌های خاص قلمداد می‌شود (نریمانی، خشنودنیای چماچایی، زاهد و ابوالقاسمی، ۱۳۹۲، ص ۱۱۳).

کریمی، مکوندی و بختیارپور (۱۴۰۱) با پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین خودکارآمدی با کارایی خانواده و کیفیت زندگی در خواهران و برادران کودکان با سندرم داون نشان دادند که کارایی خانواده و کیفیت زندگی به صورت معنادار، خودکارآمدی را پیش‌بینی می‌کنند. همچنین بین کارایی خانواده و کیفیت زندگی با خودکارآمدی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. قنبری پناه، شهری، شریعت باقری و کوشکی (۱۴۰۱) با پژوهشی با عنوان مدل‌یابی خودنظم‌جویی تحصیلی دانش آموزان بر اساس عملکرد خانواده، جو مدرسه و سرسختی روانشناختی با نقش واسطه‌ای خودکارآمدی تحصیلی نشان دادند که میان عملکرد خانواده و جو مدرسه با خودنظم‌جویی تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد. نتایج پژوهش صفایی، رضایی و طالع‌پسند (۱۳۹۸) با عنوان پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس حمایت خانواده، حمایت دوستان و دیگران با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی نشان داد بین همه متغیرهای مدل همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. متغیرهای

۱۱۲... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۱

حمایت خانواده و دوستان هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم با میانجی‌گری متغیرهای خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجدوبیت تحصیلی نقش معنی‌داری در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دارند. زارع و محمدزاده (۱۳۹۸) با پژوهشی با عنوان نقش واسطه‌ای مسئولیت‌پذیری در رابطه با عملکرد خانواده و خودکارآمدی دانشجویان دختر نشان دادند که عملکرد خانواده، خودکارآمدی و مسئولیت‌پذیری را پیش‌بینی می‌کند. هم‌چنین مسئولیت‌پذیری نقش واسطه‌ای در رابطه بین عملکرد خانواده و خودکارآمدی را دارد. معروفی و محمدی (۱۳۹۸) با پژوهشی با عنوان نقش تعدیل‌کننده جو یادگیری در تاثیر کیفیت زندگی در مدرسه با خودکارآمدی دانش‌آموزان نشان دادند که بین متغیرهای کیفیت زندگی در مدرسه با خودکارآمدی و جو یادگیری و خودکارآمدی با جو یادگیری همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. هم‌چنین تاثیر کیفیت زندگی بر خودکارآمدی، جو یادگیری بر خودکارآمدی و کیفیت زندگی بر جو یادگیری مثبت و مستقیم است. بعلاوه، کیفیت زندگی در مدرسه بر خودکارآمدی تاثیر غیرمستقیم نیز دارد و جو یادگیری در رابطه بین کیفیت زندگی و خودکارآمدی، نقش تعدیل‌کنندگی دارد. کاویانی، عالی‌پور بیرگانی، شهنی بیلاق و رجبی (۱۳۹۸) با پژوهشی با عنوان آزمون و مقایسه مدل رابطه علی و ویژگی‌های شخصیتی با کیفیت زندگی و عملکرد تحصیلی با میانجی‌گری خودکارآمدی تحصیلی و تنظیم هیجان در دانشجویان نشان دادند که رابطه وظیفه‌شناسی و خودکارآمدی تحصیلی، مثبت و قوی است. رابطه خودکارآمدی تحصیلی و عملکرد تحصیلی، خودکارآمدی تحصیلی و کیفیت زندگی نیز مثبت و معنی‌دار است. مومنی مهمویی، کرمی و مشهدی (۱۳۹۶) با پژوهشی با عنوان رابطه خودکارآمدی معلمان با کیفیت زندگی در مدرسه، انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نشان دادند که بین خودکارآمدی معلمان و کیفیت زندگی در مدرسه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. خودکارآمدی معلمان قادر است ۰/۰۱۳ تغییرات کیفیت زندگی در مدرسه و ۰/۰۳۷ تغییرات پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را تبیین کند. صیادی، وهابی، صیاد، کاشفی و وهابی (۱۳۹۶) با پژوهشی با عنوان بررسی رابطه انسجام خانواده با خودکارآمدی تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کردستان نشان دادند که بین خودکارآمدی تحصیلی و انسجام خانوادگی دانشجویان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. فرهادی (۱۳۹۵) با

113 ..... رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش

پژوهشی با عنوان رابطه بین عملکرد خانواده و خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان نشان داد که رابطه معناداری بین عملکرد خانواده و خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان وجود دارد. هم‌چنین، متغیر عملکرد خانواده می‌تواند پیش‌بینی‌کننده خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان باشد. ذکی، وفاپور، علیخانی، فرنی و رادمهر (۲۰۲۰) با پژوهشی با عنوان رابطه بین عملکرد خانواده و ویژگی‌های شخصیتی با خودکارآمدی عمومی دانشجویان نشان دادند که بین عملکرد خانواده و ویژگی‌های شخصیتی با خودکارآمدی عمومی دانشجویان و عموم مردم ارتباط معنی‌داری وجود دارد. علاوه بر این عملکرد خانواده و ویژگی‌های شخصیتی، خودکارآمدی عمومی دانشجویان و جمعیت عمومی را پیش‌بینی می‌کنند. شزنیاک و توشککا^۱ (۲۰۲۰) با پژوهشی با عنوان عملکرد خانواده و رضایت از زندگی: نقش واسطه‌ای هوش هیجانی نشان دادند که بین رضایت از زندگی و هوش هیجانی با عملکرد خانواده رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. علاوه بر این، هوش هیجانی نقش واسطه‌ای بین شش بعد عملکرد خانواده و رضایت از زندگی را دارد. آدنیجی و مابکوجه^۲ (۲۰۱۹) با پژوهشی با عنوان عملکرد خانواده و مشارکت تحصیلی دانش‌آموزان نشان دادند که عملکرد خانواده بر مشارکت تحصیلی دانش‌آموزان تاثیر دارد. استابز و مینارد^۳ (۲۰۱۷) با پژوهشی با عنوان خودکارآمدی تحصیلی، مشارکت در مدرسه و عملکرد خانواده در بین دانش‌آموزان نشان دادند که عملکرد خانواده بر خودکارآمدی تحصیلی و مشارکت در مدرسه دانش‌آموزان تاثیر دارد. هم‌چنین عملکرد خانواده، خودکارآمدی تحصیلی و مشارکت در مدرسه را پیش‌بینی می‌کند. رودریگز-سانچز و همکاران^۴ (۲۰۱۱) با پژوهشی با عنوان رابطه بین کیفیت زندگی و عملکرد خانواده نشان دادند که بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی رابطه وجود دارد.

با توجه به مطالب مطرح‌شده، پژوهشی مشاهده‌نشده که رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم را بررسی کند. هم‌چنین، این پژوهش در راستای پژوهش‌های قبلی قرار دارد و به تکمیل کردن پیشینه‌های قبلی در ارتباط

1. Szcześniak & Tulecka

2. Adeniji & Mabekoje

3. Stubbs & Maynard

4. Rodríguez-Sánchez et al

با موضوع پژوهش کمک می‌کند؛ لذا با انجام این پژوهش، وضعیت عملکرد خانواده، کیفیت زندگی در مدرسه و خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان شناخته می‌شود و برنامه‌های لازم برای بهبود وضعیت عملکرد خانواده، کیفیت زندگی در مدرسه و خودکارآمدی تحصیلی آنان در نظر گرفته می‌شوند. هدف اصلی این پژوهش، بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان و ارائه پیشنهادها کاربردی به مسئولان سازمان آموزش و پرورش بر اساس نتایج پژوهش است؛ بنابراین سؤال پژوهش به شرح زیر مطرح می‌شود.

۱- رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان چگونه است؟

روش‌شناسی

پژوهش از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش توصیفی، از نوع همبستگی است که در آن روابط بین متغیرها با استفاده از ضرایب همبستگی، توصیف و تبیین می‌شوند. جامعه آماری این پژوهش شامل ۴۳۰۰ نفر از دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر نکا در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بوده است. برای تعیین حجم نمونه از جدول کرجسی و مورگان استفاده گردید، که بر اساس آن تعداد ۳۵۳ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. برای مشخص شدن این تعداد نمونه از جامعه آماری با مشخصات فوق از شیوه نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بر حسب جنسیت استفاده شده است. در این پژوهش، برای جمع‌آوری داده‌ها از سه پرسش‌نامه عملکرد خانواده، کیفیت زندگی در مدرسه و خودکارآمدی تحصیلی متناسب با مبانی نظری موضوع پژوهش استفاده شده است.

پرسش‌نامه عملکرد خانواده: در پژوهش حاضر به‌منظور سنجش متغیر عملکرد خانواده از پرسش‌نامه عملکرد خانواده اپستاین، بالدوین و بیشاپ^۱ (۱۹۸۳) که بر مبنای الگوی مک‌مستر تدوین شده، استفاده شده است. این ابزار شامل ۶۰ گویه و دارای هفت مولفه شامل حل مشکل، ارتباط، نقش‌ها، واکنش‌های عاطفی، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار، و عملکرد کلی می‌شود. گویه‌ها با مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم، مخالفم، نظری ندارم، موافقم و کاملاً موافقم) و به ترتیب از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری شده است.

1. Epstein, Baldwin & Bishop family functioning questionnaire

115..... رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش

در پژوهش قمری، امیری مجد و خوشنام (۱۳۹۳) ضریب پایایی این مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۲ گزارش شده است. هم‌چنین در این پژوهش نیز مقدار ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۸ محاسبه شده است که ضریب قابل قبولی است.

پرسش‌نامه کیفیت زندگی در مدرسه: در پژوهش حاضر به منظور سنجش کیفیت زندگی در مدرسه از پرسش‌نامه کیفیت زندگی در مدرسه ویلیامز و باتن^۱ (۱۹۸۱) استفاده شده است. این مقیاس دارای ۳۹ گویه و هفت مولفه شامل رضایت عمومی، عواطف منفی، رابطه با معلم، فرصت، پیشرفت، ماجراجویی، انسجام اجتماعی است، هر آزمودنی به این آیتم‌ها با یک مقیاس ۵ درجه‌ای کاملاً مخالفم، مخالفم، نظری ندارم، موافقم و کاملاً موافقم پاسخ می‌دهد که به ترتیب از ۱ تا ۵ نمره گذاری شده است. هم‌چنین سوال‌های ۵، ۱۴، ۱۸، ۲۸ و ۳۷ به صورت معکوس نمره گذاری می‌شوند. تهیه‌کنندگان این پرسشنامه ضرایب پایایی این ابزار را با استفاده از آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۷ گزارش نمودند. هم‌چنین میزان پایایی این مقیاس توسط اوضاعی، عظیم‌پور و امام جمعه (۱۳۹۸) با روش آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۸ گزارش شده است. در این پژوهش نیز مقدار پایایی این مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۸ به دست آمد که ضریب قابل قبولی است.

پرسش‌نامه خودکارآمدی تحصیلی: در پژوهش حاضر به منظور سنجش خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان از پرسش‌نامه خودکارآمدی تحصیلی مورگان - جینکز^۲ (۱۹۹۹) استفاده شده است. این مقیاس دارای ۳۰ گویه و سه خرده مقیاس استعداد، بافت و کوشش را می‌سنجد؛ که گویه‌های آن بر اساس یک طیف ۴ درجه‌ای از نوع لیکرت کاملاً مخالفم، تا حدودی مخالفم، تا حدودی موافقم و کاملاً موافقم و به ترتیب با نمرات ۱ تا ۴ نمره گذاری شده است و سوال‌های ۴، ۵، ۱۵، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۲ و ۲۳ به صورت معکوس نمره گذاری می‌شود. پایایی این مقیاس توسط مورگان - جینکز با استفاده از آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۲ گزارش شده است. هم‌چنین هاشمی، واحدی و محبی (۱۳۹۴) نیز پایایی این مقیاس را با استفاده از روش‌های آلفای کرونباخ و تصنیف اسپیرمن-برون برای خرده مقیاس تلاش ۰/۶۰ و

1. Williams & Batten quality of school life questionnaire

2. Jinks & Morgan academic self-efficacy questionnaire

۱۱۶... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۱

۰/۵۴، استعداد ۰/۶۷ و ۰/۷۰ و بافت ۰/۵۵ و ۰/۶۳ گزارش نمودند. در این پژوهش نیز مقدار پایایی این مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۷ به دست آمد که ضریب قابل قبولی است. در نهایت جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و تبدیل آن‌ها به اطلاعات معنی‌دار و هم‌چنین آزمون سؤال‌ها و برآوردگی مدل پژوهش از مدل‌یابی معادلات ساختاری با روش حداقل مربعات جزئی و با کمک نرم‌افزار پی‌ال‌اس استفاده شده است.

یافته‌ها

یافته‌های به‌دست آمده در خصوص ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان در این پژوهش نشان داد که ۵۸/۹ درصد از آزمودنی‌ها را دختر (۲۰۸ نفر) و ۴۱/۱ درصد از آنان را پسر (۱۴۵ نفر) تشکیل داده بودند. ۲۵/۲ درصد (۸۹ نفر) از پاسخگویان سن خود را پانزده سال، ۳۵/۴ درصد (۱۲۵ نفر) شانزده سال و ۳۹/۴ درصد (۱۳۹ نفر) هفده سال اعلام کرده‌اند. جهت بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش از آزمون K-S (کولموگروف-اسمیرنوف) استفاده شده است.

جدول ۱: نتایج آزمون K-S جهت بررسی نرمال بودن داده‌ها

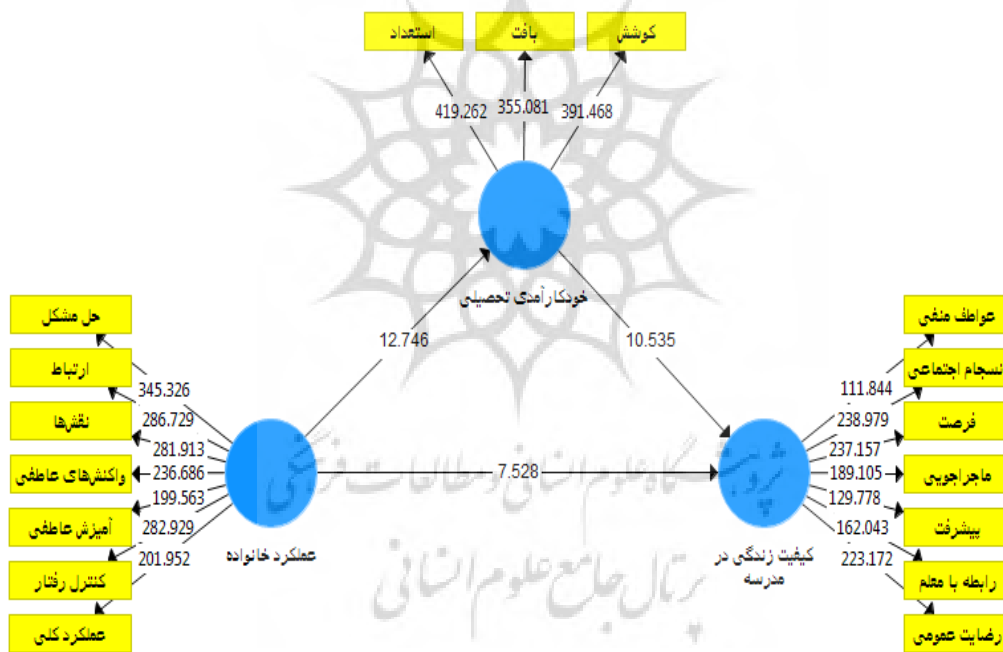
متغیرها	آماره K-S	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
عملکرد خانواده	۱/۰۰۸	۰/۲۶۱	نرمال
کیفیت زندگی در مدرسه	۱/۴۱۴	۰/۱۴۳	نرمال
خودکارآمدی تحصیلی	۱/۲۱۴	۰/۱۶۵	نرمال

مبنای تجزیه و تحلیل در آزمون‌های آماری بر اساس نتایج میزان سطح معناداری است. اگر این عدد کم‌تر از ۰/۰۵ باشد، داده‌ها از توزیع نرمال پیروی نمی‌کنند؛ بنابراین با توجه به این که در جدول ۱ مقدار سطح معناداری آزمون محاسبه شده برای هر سه متغیر عملکرد خانواده، کیفیت زندگی در مدرسه و خودکارآمدی تحصیلی بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین در سطح خطای $\alpha = ۰/۰۵$ و با ۹۵ درصد اطمینان این نتیجه حاصل می‌گردد که متغیرها دارای توزیع نرمال هستند؛ و داده‌ها از توزیع نرمال پیروی

117 ..... رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش

می‌کنند. لذا جهت تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها، استفاده از آزمون‌های آماری پارامتریک مجاز است.

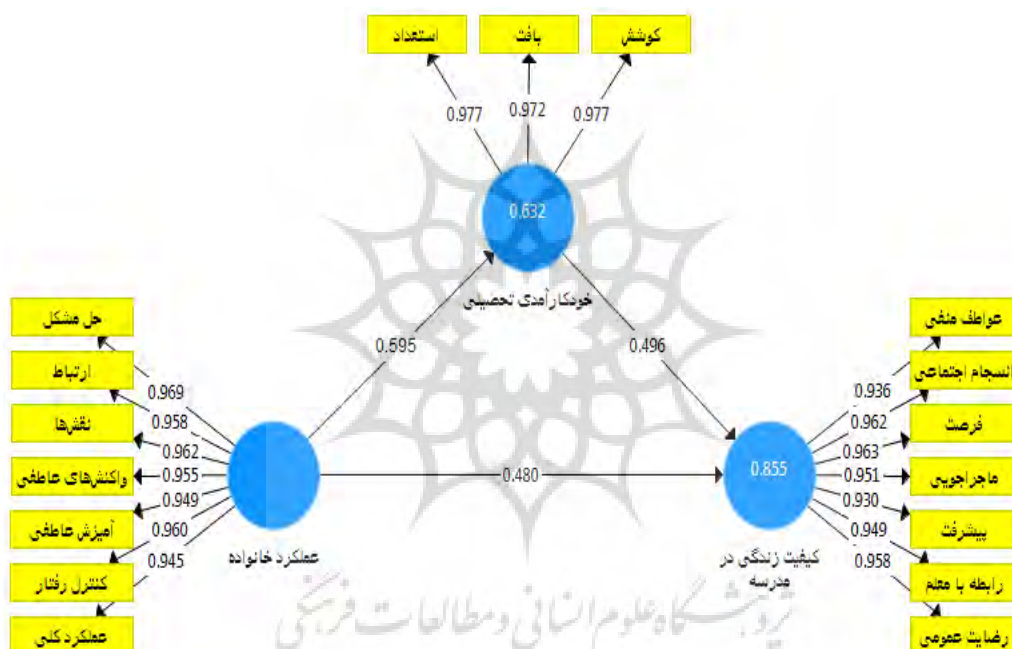
جهت بررسی سوال‌های پژوهش از الگویابی معادلات ساختاری استفاده شده است. که ملاک قضاوت، مقدار سطح معناداری است. شکل ۱ مدل‌های پژوهش را در حالت معناداری ضرایب (T-value) نشان می‌دهد. این مدل در واقع تمامی معادلات ساختاری را با استفاده از آماره T آزمون می‌کند. بر طبق این مدل ضریب مسیر در سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار است، اگر مقدار آماره T خارج بازه (۱/۹۶+ تا ۱/۹۶-) قرار گیرد، در این صورت ضریب مسیر، معنادار نیست.

شکل ۱ مدل آزمون شده متغیرهای پژوهش بر مبنای T-value

همان‌طوری که در شکل ۱ نشان داده شده است، مقادیر T-value برای تمامی مسیرها از مقدار استاندارد قدر مطلق ۱/۹۶ بیش‌تر است و گواهی بر وجود رابطه معناداری بین متغیرهای پژوهش دارد. مقدار T-value محاسبه شده بین دو متغیر عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه برابر ۷/۵۲۸ را نشان می‌دهد

که بیانگر وجود رابطه معناداری بین این دو متغیر است. مقدار T-value محاسبه‌شده بین دو متغیر عملکرد خانواده و خودکارآمدی تحصیلی برابر ۱۲/۷۴۶ را نشان می‌دهد که بیانگر وجود رابطه معناداری بین این دو متغیر است. مقدار T-value محاسبه‌شده بین دو متغیر خودکارآمدی تحصیلی و کیفیت زندگی در مدرسه برابر ۱۰/۵۳۵ را نشان می‌دهد که بیانگر وجود رابطه معناداری بین این دو متغیر است.

شکل ۲ مدل آزمون شده متغیرهای پژوهش بر مبنای ضرایب مسیر

هم‌چنین در شکل ۲ ضرایب مسیر که بیانگر شدت رابطه است، مشاهده می‌شود. اندازه ضریب مسیر نشان‌دهنده قدرت و قوت رابطه بین دو متغیر است. برخی محققان بر این باورند که ضریب مسیر بزرگ‌تر از ۰/۱ یک میزان مشخص از تأثیر در مدل را نشان می‌دهد. اعداد روی مسیرها نشان‌دهنده ضریب مسیر، اعداد داخل دایره برای متغیرهای درون‌زا بیانگر R^2 و اعداد روی فلش‌های متغیر پنهان بیانگر بارهای عاملی است. مقدار ضریب تعیین R^2 نیز نشان‌دهنده این مطلب است که چه مقدار از متغیر وابسته به

119..... رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش

کمک متغیر مستقل تبیین می‌شود. ضرایب مسیر در شکل ۲، بیانگر آن است که مقدار ۶۳/۲ درصد از واریانس استفاده شده از متغیر خود کارآمدی تحصیلی و مقدار ۸۵/۵ درصد از واریانس استفاده شده از متغیر کیفیت زندگی در مدرسه توسط متغیر عملکرد خانواده تبیین می‌شود؛ بنابراین نتایج پژوهش نشانگر آن است که عوامل پیشنهاد شده به خوبی توانایی اندازه‌گیری مفهوم مورد نظر را دارند؛ که بر اساس مدل ایجاد شده از طریق مدل‌یابی ساختاری متغیرهای عملکرد خانواده و خود کارآمدی تحصیلی بر کیفیت زندگی در مدرسه در دانش‌آموزان مؤثر هستند. خلاصه نتایج الگویابی معادلات ساختاری در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: نتایج آزمون سوال اصلی پژوهش

نتیجه	اثر کل	اثر غیر مستقیم	اثر مستقیم	آماره T	رابطه بین متغیرها
تأید	۰/۴۸۰	-	۰/۴۸۰	۷/۵۲۸	عملکرد خانواده ← کیفیت زندگی در مدرسه
تأید	۰/۵۹۵	-	۰/۵۹۵	۱۲/۷۴۶	عملکرد خانواده ← خود کارآمدی تحصیلی
تأید	۰/۴۹۶	-	۰/۴۹۶	۱۰/۵۳۵	خود کارآمدی تحصیلی ← کیفیت زندگی مدرسه
تأید	۰/۲۴۹	۰/۵۹۵ * ۰/۴۹۶ = ۰/۲۹۵			عملکرد خانواده ← خود کارآمدی تحصیلی ← کیفیت زندگی در مدرسه

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که اثر مستقیم عملکرد خانواده بر کیفیت زندگی در مدرسه با ضریب مسیر (۰/۴۸۰) و ($t=7/528$)، اثر مستقیم عملکرد خانواده بر خود کارآمدی تحصیلی با ضریب مسیر (۰/۵۹۵) و ($t=12/746$) و اثر مستقیم خود کارآمدی تحصیلی بر کیفیت زندگی در مدرسه با ضریب مسیر (۰/۴۹۶) و ($t=10/535$) معنادار و مثبت است و با توجه به این نتایج، رابطه بین متغیرهای پژوهش تأیید می‌شود. برای بررسی تأثیر عملکرد خانواده بر کیفیت زندگی در مدرسه با نقش میانجی خود کارآمدی تحصیلی، باید ضریب اثر غیر مستقیم (حاصل ضرب اثر مستقیم عملکرد خانواده بر خود کارآمدی تحصیلی در اثر مستقیم خود کارآمدی تحصیلی بر کیفیت زندگی در مدرسه) محاسبه شود. مقدار ضریب اثر غیر مستقیم عملکرد خانواده بر کیفیت زندگی در مدرسه برابر ۰/۲۹۵ است که نشان می‌دهد نقش میانجی خود کارآمدی تحصیلی در رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه معنی‌دار است که بدین ترتیب سؤال اصلی پژوهش نیز تأیید می‌گردد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که متغیر خود کارآمدی تحصیلی اثر میانجی بر رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه را دارد.

۱۲۰... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۱

برای بررسی برازش مدل اندازه‌گیری سه معیار پایایی ترکیبی، روایی همگرا و آلفای کرونباخ استفاده می‌شود. برای سنجش پایایی مدل اصلی این پژوهش به بررسی پایایی ترکیبی، روایی همگرا و آلفای کرونباخ پرداخته شده است؛ که نتایج آن در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳: ارزیابی مدل بیرونی متغیرهای پژوهش

متغیرها	میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE)	پایایی ترکیبی	R ²	آلفای کرونباخ
عملکرد خانواده	۰/۶۱۶	۰/۸۸۷	-	۰/۸۸۵
کیفیت زندگی در مدرسه	۰/۶۰۲	۰/۸۸۵	۰/۸۵۵	۰/۸۸۲
خودکارآمدی تحصیلی	۰/۵۵۲	۰/۸۸۳	۰/۶۳۲	۰/۸۷۵

همان‌طور که در جدول ۳ مشخص شده است، تمامی متغیرها از پایایی ترکیبی بالایی در مدل برخوردارند. پایایی ترکیبی و ضریب آلفای کرونباخ در مورد همه متغیرها بیش‌تر از ۰/۷ است؛ که بیانگر این است، نتایج پژوهش حاضر در مورد این دو معیار، برازش مناسب مدل را تأیید می‌کند. فورنل و لارکر^۱ (۱۹۸۱) مقدار ۰/۷ را مقدار ملاک برای این معیار معرفی کرده‌اند. هم‌چنین معیار روایی همگرا که مختص مدل‌سازی معادلات ساختاری است، بررسی شد. این معیار نشان‌دهنده میانگین واریانس استخراج‌شده بین هر سازه با شاخص‌های خود است. به بیان ساده‌تر AVE میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هرچه این همبستگی بیش‌تر باشد، برازش نیز بیش‌تر است. با توجه به جدول ۳، AVE در مورد تمامی متغیرها بیش‌تر از ۰/۵ است؛ که در نتیجه روایی همگرایی مدل و مناسب بودن برازش مدل‌های اندازه‌گیری تأیید می‌شود؛ یعنی یک متغیر پنهان قادر است بیش از نیمی از واریانس شاخص‌های آشکار خود را تبیین کند؛ بنابراین می‌توان گفت که مدل استفاده شده در این پژوهش از کیفیت مناسب برخوردار بوده است.

برای بررسی برازش مدل ساختاری با روش پی‌ال‌اس در این پژوهش از ضرایب R Squares یا R² استفاده می‌شود. R² معیاری است که برای متصل کردن بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار می‌رود؛ و نشان از تأثیری دارد که یک متغیر مستقل (برون‌زا) بر یک متغیر وابسته

^۱. Fornell & Larcker

121 ..... رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش

(درون‌زا) می‌گذارد. هر چه مقادیر R^2 مربوط به سازه‌های درون‌زای یک مدل بیش‌تر باشد، نشان از برازش بهتر مدل است. ضریب تعیین یا R^2 معیاری است که مقدار آن بین صفر تا یک است؛ که مقادیر بزرگ‌تر مطلوب‌تر است. کوهن^۱ (۱۹۸۸) سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را به‌عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی R^2 بیان کرده است. مقدار R^2 که نشان‌دهنده توانایی مدل در توصیف سازه‌هاست. برای تمامی متغیرها بیش‌تر از ۰/۳۵ است؛ که در نهایت این نتایج نشان‌دهنده آن است که مدل ارائه‌شده از برازش مناسب و قوی برخوردار است.

برازش مدل کلی

پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل، برازش مدل کلی از طریق معیار GOF که شاخصی برای بررسی برازش مدل جهت پیش‌بینی متغیرهای درون‌زا است، استفاده می‌شود؛ که مقدار آن بین صفر تا یک قرار دارد؛ و مقادیر نزدیک به یک نشانگر کیفیت مناسب مدل هستند؛ و توانایی پیش‌بینی مدل کلی را مورد بررسی قرار می‌دهد؛ و مدل آزمون شده پیش‌بینی متغیرهای مکنون درون‌زا را دارد. این معیار از طریق رابطه زیر محاسبه می‌شود.

$$Gof = \sqrt{\text{communalities} \times R^2}$$

به‌طوری‌که Communalities نشانه میانگین مقادیر اشتراکی هر سازه هست و R^2 نیز مقدار میانگین مقادیر R Squares سازه‌های درون‌زای مدل است. بر اساس جدول شماره ۲ مقادیر ضریب تعیین (R^2) به‌دست‌آمده متغیرها به ترتیب برابر ۰/۸۵۵ و ۰/۶۳۲ است که میانگین این ضرایب برابر ۰/۷۴۴ می‌باشد. هم‌چنین مقادیر اشتراکات (میانگین واریانس استخراج‌شده) متغیرها به ترتیب برابر ۰/۶۱۶، ۰/۶۰۲ و ۰/۵۵۲ است که میانگین اشتراکات این سه متغیر برابر ۰/۵۹ می‌شود؛ بنابراین مقدار GOF مدل عبارت است از:

$$\sqrt{0/59 \times 0/632} = 0/611$$

^۱. Cohen

۱۲۲... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۱

وتزلز و همکاران^۱ (۲۰۰۹) سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای نیکویی برازش معرفی کرده‌اند. با توجه به این که مقدار GOF برابر ۰/۶۱۱ به دست آمد و این مقدار بیش‌تر از ۰/۳۶ است، نشان از برازش قوی کلی مدل پژوهش دارد؛ بنابراین می‌توان گفت برازش مدل کلی پژوهش بسیار مناسب است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از یافته‌های این پژوهش نشان داد که عملکرد خانواده بر کیفیت زندگی در مدرسه و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان اثر مستقیم دارد و اثر مستقیم خودکارآمدی تحصیلی بر کیفیت زندگی در مدرسه نیز معنادار و مثبت بوده است. هم‌چنین متغیر خودکارآمدی تحصیلی اثر میانجی در رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه در دانش‌آموزان را دارد و شاخص‌های برازندگی مدل حاکی از آن است که مدل ارائه‌شده از برازش مناسبی برخوردار است. بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش‌های دیگر محققان همسان است. نتیجه بررسی پژوهش کریمی و همکاران (۱۴۰۱) که بین کارایی خانواده و کیفیت زندگی با خودکارآمدی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. قنبری پناه و همکاران (۱۴۰۱) که میان عملکرد خانواده و جو مدرسه با خودنظم‌جویی تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد. صفایی و همکاران (۱۳۹۸) که بین حمایت خانواده و خودکارآمدی تحصیلی همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. زارع و همکاران (۱۳۹۸) که عملکرد خانواده، خودکارآمدی را پیش‌بینی می‌کند. معروفی و همکاران (۱۳۹۸) که بین کیفیت زندگی در مدرسه و خودکارآمدی همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. هم‌چنین تاثیر کیفیت زندگی بر خودکارآمدی مثبت و مستقیم است. کاویانی و همکاران (۱۳۹۸) که رابطه بین خودکارآمدی تحصیلی و کیفیت زندگی مثبت و معنی‌دار است. مومنی مهمویی و همکاران (۱۳۹۶) که بین خودکارآمدی و کیفیت زندگی در مدرسه رابطه مثبت و معنادار وجود دارد و خودکارآمدی قادر است تغییرات کیفیت زندگی در مدرسه را تبیین کند. صیادی و همکاران (۱۳۹۶) که بین خودکارآمدی تحصیلی و انسجام

---

^۱. Wetzels et al

123..... رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش

خانوادگی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. فرهادی (۱۳۹۵) که رابطه معناداری بین عملکرد خانواده و خودکارآمدی تحصیلی وجود دارد. همچنین، عملکرد خانواده می تواند خودکارآمدی تحصیلی را پیش بینی کند. ذکی و همکاران (۲۰۲۰) که بین عملکرد خانواده و خودکارآمدی عمومی ارتباط معنی داری وجود دارد و علاوه بر این عملکرد خانواده، خودکارآمدی عمومی را پیش بینی می کند. شزنیاک و همکاران (۲۰۲۰) که بین رضایت از زندگی و عملکرد خانواده رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. آدنیجی و همکاران (۲۰۱۹) که عملکرد خانواده بر مشارکت تحصیلی تاثیر دارد. استابز و همکاران (۲۰۱۷) که عملکرد خانواده بر خودکارآمدی تحصیلی و مشارکت در مدرسه تاثیر دارد و همچنین عملکرد خانواده، خودکارآمدی تحصیلی و مشارکت در مدرسه را پیش بینی می کند. رودریگز - سانچز و همکاران (۲۰۱۱) که بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی رابطه وجود دارد؛ با نتایج این پژوهش همسو است. در این راستا می توان چنین نتیجه گیری کرد که جهت بهبود وضعیت ماندگاری دانش آموزان در مدرسه، بهبود نگرش آن ها درباره رفتن به مدرسه و تلاش و کوشش جهت موفقیت تحصیلی خویش، افزایش مشارکت بیش تر دانش آموزان در تکالیف و امور مربوط به مدرسه و همچنین تقویت نگرش مثبت در دانش آموزان نسبت به مدرسه و برقراری رابطه صمیمی تر و مطلوب تر با همکلاسی ها و معلمان توجه به بهبود وضعیت کیفیت زندگی دانش آموزان در مدرسه بیش از پیش لازم و ضروری است. یکی از متغیرهایی که در مطالعه حاضر بر کیفیت زندگی در مدرسه در دانش آموزان تأثیرگذار است عملکرد خانواده می باشد؛ بنابراین خانواده ها از طریق برقراری روابط صمیمانه و عاطفی با فرزندان خویش و همچنین تقویت رابطه اجتماعی و عاطفی با حفظ روابط خویشاوندی، سلامت جسمی، اجتماعی و هیجانی دانش آموزان را تحت تاثیر قرار می دهند. که در این راستا دانش آموزان با بروز رفتارهایی مناسب که از طریق اعضای خانواده خویش می بینند، سعی می کنند با الگوبرداری و تقلید از رفتارهای اعضای خانواده خود، همان رفتارها را در محیط مدرسه نسبت به همکلاسی ها و معلمان خود داشته باشند و در حل مسائل و مشکلات آموزشی و پرورشی به یکدیگر کمک نمایند و در برابر تغییراتی که در محیط مدرسه بوجود می آید واکنش مناسبی را از خود نشان می دهند تا با تغییرات ایجاد شده در محیط مدرسه در طول دوره تحصیلی سازگار و هماهنگ شوند و از طریق برقراری الگوهای انضباطی مطلوب و رعایت

حد و مرز بین خود و همکلاسی‌ها و معلمان و هم‌چنین با رعایت قوانین و مقررات آموزشی در محیط مدرسه به بهبود و تقویت وضعیت کیفیت زندگی خویش در مدرسه کمک می‌کنند.

هم‌چنین نتایج حاصل از تحلیل مسیر نشان داد که خودکارآمدی تحصیلی نقش میانجی را در رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه در دانش‌آموزان دارد. بر این اساس می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که علاوه بر عملکرد خانواده، خودکارآمدی تحصیلی نیز می‌تواند بر کیفیت زندگی دانش‌آموزان در مدرسه تاثیرگذار باشد. دانش‌آموزان خودکارآمد با شناختی که از قابلیت‌ها و توانمندی‌های خویش دارند، در انجام تکالیف درسی و هم‌چنین برقراری ارتباط با معلمان و سایر همکلاسی‌ها می‌توانند به موفقیت‌هایی در زمینه تحصیلی و اجتماعی دست یابند و مسیرجدیدی را برای پیشرفت تحصیلی و تعاملات اجتماعی خویش پیدا کنند و وظایف و فعالیت‌هایی که به دانش‌آموزان محول می‌شود به راحتی مورد پذیرش آنان قرار می‌گیرد و با آرامش و خونسردی و ایمان به توانایی‌هایشان برای موفقیت در انجام فعالیت‌های آموزشی و پرورشی با میل و رغبت درونی وظایف را به شکل مطلوبی انجام می‌دهند که این امر بهبود و تقویت کیفیت زندگی آنان را در مدرسه به دنبال دارد. یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر این بود که پرسشنامه تنها ابزار گردآوری داده‌ها بوده است. محدودیت دیگر پژوهش استفاده از روش همبستگی بود که قادر به بررسی روابط علت و معلولی میان متغیرها نیست. هم‌چنین به دلیل حجم پایین نمونه و محدود شدن جامعه مورد مطالعه به دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر نکا، تعمیم نتایج آن به دانش‌آموزان سایر مقاطع تحصیلی باید با رعایت احتیاط انجام گیرد؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، مشابه این پژوهش با حجم نمونه بزرگ‌تر و در مقاطع تحصیلی ابتدایی و متوسطه اول و سایر موسسات آموزشی، با استفاده از روش تحقیق دیگر و به کمک سایر ابزارهای گردآوری داده‌ها، انجام و نتایج آن با یافته‌های این پژوهش مقایسه شود.

بنابراین پیشنهاد می‌شود مدیران مدارس در راستای تقویت و بهبود کیفیت زندگی دانش‌آموزان در مدرسه شرایطی را فراهم کنند تا دانش‌آموزان نسبت به توانمندی‌ها، قابلیت‌ها و مهارت‌های خویش آگاهی پیدا کنند و با برقراری رابطه دوستانه با معلمان و همکلاسی‌ها و بازخورد گرفتن از عملکرد خویش بتوانند موجبات تقویت خودکارآمدی تحصیلی خود را فراهم نمایند.

125..... رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش

توصیه می‌شود که جهت تقویت و بهبود کیفیت زندگی دانش‌آموزان در مدرسه مدیران سازمان آموزش و پرورش موضوع کیفیت زندگی تحصیلی دانش‌آموزان را به‌طور جدی مورد توجه قرار دهند و در راستای تقویت وضعیت کیفیت زندگی فراگیران، برنامه‌ریزی‌های مناسبی را در قالب برگزاری کارگاه‌های منظم آموزشی برای دانش‌آموزان تدارک ببینند. همچنین پیشنهاد می‌شود برای ارتقای کیفیت زندگی دانش‌آموزان در مدرسه، مدیران مدارس از طریق برگزاری برنامه‌های منظم آموزشی و مشاوره‌ای برای اعضای خانواده‌های دانش‌آموزان زمینه پیشرفت و تقویت عملکرد خانواده‌ها را فراهم نمایند.

منابع

- اوضاعی، نسرین؛ عظیم‌پور، احسان و امام جمعه، محمدرضا. (۱۳۹۸). نقش میانجی فرسودگی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی در رابطه بین سرزندگی تحصیلی و کیفیت زندگی در مدرسه. مطالعات آموزش و آموزشگاه‌ها، دوره ۸، شماره ۲۰، صص ۲۶۱-۲۳۷.
- زارع، رحمان و محمدزاده، کمال. (۱۳۹۸). نقش واسطه‌ای مسئولیت‌پذیری در رابطه با عملکرد خانواده و خودکارآمدی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت. زن و جامعه، دوره ۱۰، شماره ۳۹، صص ۱۴۴-۱۲۷.
- صفاری، محسن؛ سنایی‌نسب، هرمز؛ رشیدی‌جهان، حجت؛ پور تقی، غلامحسین و پاکپور حاجی آقا، امیر. (۱۳۹۳). شادکامی، خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان، توسعه آموزش در علوم پزشکی، دوره ۷، شماره ۱۳، صص ۵۷-۴۵.
- صفایی، مریم؛ رضایی، علی‌محمد و طالع‌پسند، سیاوش. (۱۳۹۸). پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس حمایت خانواده، حمایت دوستان و دیگران با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و جذابیت تحصیلی. روان‌شناسی تربیتی، دوره ۱۵، شماره ۵۲، صص ۲۶۸-۲۳۹.
- صیادی، مهناز؛ وهابی، احمد؛ صیاد، سیروان؛ کاشفی، هاجر و وهابی، پشیری. (۱۳۹۶). بررسی رابطه انسجام خانواده با خودکارآمدی تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کردستان، سال ۹۵-۱۳۹۴. فصلنامه پرستاری، مامایی و پیراپزشکی، دوره سوم، شماره اول، صص ۴۲-۳۱.
- طهرانی‌مقدم، حامد و شریعت‌باقری، محمد مهدی. (۱۳۹۷). ارتباط عملکرد خانواده با مسئولیت‌پذیری و ارضای نیازهای روانی پایه دانش‌آموزان پسر دبیرستانی. خانواده‌پژوهی، دوره ۱۴، شماره ۲، صص ۲۳۵-۲۲۱.

۱۲۶... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۱

- فرهادی، فاطمه. (۱۳۹۵). رابطه بین عملکرد خانواده و خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد، دومین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران، ۲۵ شهریور. <https://civilica.com/doc/547257>
- قنبری پناه، افسانه؛ شهری، علی؛ شریعت باقری، محمدمهدی و کوشکی، شیرین. (۱۴۰۱). مدل‌یابی خودنظم‌جویی تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس عملکرد خانواده، جو مدرسه و سرسختی روانشناختی با نقش واسطه‌ای خودکارآمدی تحصیلی. *علوم روانشناختی*، شماره ۱۱۲، صص ۷۶۱-۷۴۸.
- کاویانی، غلامرضا؛ عالی‌پور بیرگانی، سیروس؛ شهنی بیلاق، منیجه و رجیبی، غلامرضا. (۱۳۹۸). آزمون و مقایسه مدل رابطه علی و ویژگی‌های شخصیتی با کیفیت زندگی و عملکرد تحصیلی با میانجی‌گری خودکارآمدی تحصیلی و تنظیم هیجان در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. *روش‌ها و مدل‌های روانشناختی*، دوره ۱۰، شماره ۳۵، صص ۹۹-۸۱.
- کریمی، علیرضا؛ مکوندی، بهنام و بختیارپور، سعید. (۱۴۰۱). بررسی رابطه بین خودکارآمدی با کارایی خانواده و کیفیت زندگی در خواران و برادران کودکان با سندرم داون. *مجله مطالعات ناتوانی*، شماره ۱۲، صص ۵۳-۵۳.
- کیانی، احمدرضا و کریمیان‌پور، غفار. (۱۳۹۸). نقش کیفیت زندگی در مدرسه و خودتنظیمی تحصیلی در پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان. *مجله روانشناسی مدرسه*، دوره ۸، شماره ۱، صص ۱۹۱-۱۷۳.
- معروفی، یحیی و محمدی، محمدحسن. (۱۳۹۸). نقش تعدیل‌کننده جو یادگیری در تاثیر کیفیت زندگی در مدرسه با خودکارآمدی دانش‌آموزان. *مدیریت مدرسه*، دوره ۷، شماره ۴، صص ۱۲۰-۱۰۰.
- مومنی مهمویی، حسین؛ کرمی، مرتضی و مشهدی، علی. (۱۳۹۶). رابطه خودکارآمدی معلمان با کیفیت زندگی در مدرسه، انگیزه پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *روانشناسی تربیتی*، دوره ۸، شماره ۲، صص ۷۲-۵۸.
- میراکبرزاده، زینب؛ خنجرخانی، مسعود و ناستی‌زایی، ناصر. (۱۴۰۰). رابطه کیفیت زندگی در مدرسه با خودپنداره تحصیلی، بهزیستی روانشناختی، و اشتیاق تحصیلی. *رویش روان‌شناسی*، سال ۱۰، شماره ۱، صص ۷۴-۶۳.
- نریمانی، محمد؛ خشنودنیا، چماچایی، بهنام؛ زاهد، عادل و ابوالقاسمی، عباس. (۱۳۹۲). نقش درک حمایت معلم در پیش‌بینی خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری. *مجله ناتوانی‌های یادگیری*، دوره ۳، شماره ۱، صص ۱۲۷-۱۰۹.
- نعیمی، ابراهیم؛ آشفته، سیدمحمدحسین و طالبی، ریحانه. (۱۳۹۵). بررسی رابطه خودکارآمدی تحصیلی با همبستگی ادراک از خود و تفکر انتقادی در دانش‌آموزان فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، دوره ۷، شماره ۲۶، صص ۴۴-۲۷.
- هاشمی، تورج؛ واحدی، شهرام و محبی، مینا. (۱۳۹۴). رابطه ساختاری پیوند با مدرسه و والدین با رضایت تحصیلی و کنترل تحصیلی: نقش میانجی‌گری خودکارآمدی تحصیلی. *دو فصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری*، سال سوم، شماره پنجم، صص ۲۰-۱.

127 ..... رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش ...

یوسفی، ناصر؛ امانی، احمد و حسینی، صالح. (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین عملکرد خانواده و اضطراب امتحان با توجه به نقش واسطه‌ای تمایز یافتگی در بین دانش‌آموزان. روان‌شناسی مدرسه، دوره ۵، شماره ۴، صص ۷۴-۵۲.

- Adeniji, E. O., & Mabekoje, S. O. (2019). Family Functioning and Adolescents' Academic Engagement in Secondary Schools in Ogun State, Nigeria. *International Journal of Behavioral Sciences*, 13(2), 46-53.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. Lawrence Erlbaum associates, Inc., Hillsdale
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of marital and family therapy*, 9(2), 171-180.
- Fornell, C., & Larcker, D. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Jinks, J., & Morgan, V. (1999). Children's perceived academic self-efficacy: An inventory scale. *The Clearing House*, 72(4), 224-230.
- Rodríguez-Sánchez, E., Pérez-Peñaranda, A., Losada-Baltar, A., Pérez-Arechaederra, D., Gómez-Marcos, M., Patino-Alonso, M., & García-Ortiz, L. (2011). Relationships between quality of life and family function in caregiver. *BMC Family Practice* 2011, 12:19, <http://www.biomedcentral.com/1471-2296/12/19>.
- Stubbs, N. S., & Maynard, D. M. B. (2017). Academic Self-Efficacy, School Engagement and Family Functioning, Among Postsecondary Students in the Caribbean. *Journal of Child and Family Studies* volume 26, 792-799.
- Szczęśniak, M., & Tulecka, M. (2020). Family Functioning and Life Satisfaction: The Mediatory Role of Emotional Intelligence. *Psychology Research and Behavior Management*, 2020:13, 223-232.
- Wetzels, M., Odekerken-Schroder, G. & Van Oppen, C. (2009), 'Using PLS path modeling for assessing hierarchical construct models: Guidelines and empirical illustration. *MIS Quarterly*, 33(1): 177.
- Williams, T., & Batten, M. (1981). *The quality of school life* (ACER Research Monograph No. 12). Hawthorn, Victoria; Australian Council for Educational Research.
- Zakiei, A., Vafapoor, H., Alikhani, M., Farnia, V., & Radmehr, F. (2020). The relationship between family function and personality traits with general self-efficacy (parallel samples studies). *MCP Psychology*, 8(88), 1-11.